

ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S HLUCHOSLEPOTOU – POHLED Z PRAXE

Adéla Bilíková

Dovolte mi na úvod malé zjednodušení. Řeknete-li někomu, že učíte sluchově postižené děti, většina lidí si alespoň zhruba dokáže představit, jak asi taková výuka probíhá – používají znakový jazyk, učí se pomocí psaného textu... podobnou představu mají i u žáka se zrakovým postižením – informace se dozvídá pomocí sluchu, ke čtení jim slouží různé optické pomůcky nebo Braillovo písmo.

Nejspíš nebudu přehánět, když si dovolím říci, že zatím každý, kdo se dozvěděl o mé práci (tedy, že učím děti s hluchoslepotou), jen nevěřícně kroužil hlavou, postupně se pak začne ptát „jak je učíte číst“, jak je učíte psát? ...někteří zasvěcenější dokonce podotknou „to je učíte pomocí jejich speciálního písma do ruky?“ (tedy Lormovy abecedy).

Nikdo z nich si hned nedokáže uvědomit, nakolik je vzdělávání hluchoslepých dětí specifické. Na prvním místě nejde o to, aby se děti s takhle závažným duálním postižením naučily číst, psát a počítat. **Učíme je chápat svět, který je kolem nich, snažíme se jim ho zprostředkovat všemi možnými způsoby, učíme je samostatnosti, učíme je základům komunikace. Snažíme se rozvíjet jejich myšlení. Pomáháme jim využívat zbytky jejich zraku či sluchu.**

Často bývá k hluchoslepotě přidruženo i mentální nebo tělesné postižení, z toho vyplývá, že u každého hluchoslepeho dítěte je naprosto nutný **individuální přístup**. Co však mají tyhle děti společného? To je **nutnost dodržování pevného denního režimu a důsledného dodržování stereotypů** např. při ranní hygieně, oblékání, přípravy jídla, dokonce i při samotné výuce při získávání a upevňování jednotlivých znalostí a dovedností (kupř. třídění předmětů – vždy probíhá stejně naučeným způsobem, mění se jen tříděné předměty).

Pro vaši lepší představu bude vhodné, seznámím-li vás s tím, jak vypadá jeden takový školní den našeho žáka s hluchoslepotou.

Každý den začínáme tzv. „**přivítacím kolečkem**“, žáci sedí na židlích v kruhu uprostřed místnosti, postupně k sobě přicházejí, pozdraví se a určí osobu – podle svých komunikačních schopností (komunikace zde probíhá ve znakovém jazyce, který je podle potřeby přizpůsoben – tzn. dochází ke zjednodušení znaků, přetváření tak, aby byly co nejlépe čitelné na těle a vzájemně se od sebe lišily). Např. žákyně Z. rozlišuje – chlapec, děvče, teta, ... Žákyně E. je schopná komunikovat ve větách – „Dobrý den, teto a příslušný znak tety“... „To je děvče (chlapec) a příslušný znak“.

Po přivítacím kolečku **následují startovací techniky**, které se také opakují každý den. Z. určuje pomocí piktogramů momentální počasí a snaží se podle fotografií znovu rozeznat, kdo je toho dne přítomen ve škole. E. je schopná si povídat o programu předešlého dne, poznává části dne, dny v týdnu, které jí pomáháme charakterizovat prostřednictvím pravidelných úkonů:

po – příjezd, út – odpoč. vyučování, st – úklid, čt – sauna, pá – odjezd domů.

Žák M. se zatím baví samostatnou prací s lightboxem, kde skládá barvy a různé tvary.

Další předmět se sice jmenuje **jazyk český**, gramatiku ale zatím necháváme stranou. Obsah jazyka českého tvoří tematické celky, které se každým rokem spirálovitě rozrůstají. Tematické celky jsou vybírány tak, aby co nejlépe kopirovaly komunikační potřebu v denním životě, př. – Oblečení, potraviny, nápoje, ovoce zelenina, kuch. nádobí, nábytek...

Snažíme se nejen vytvořit potřebnou slovní zásobu (přiřazováním znaku nebo piktogramu k reálnému předmětu později obrázku), ale i vytvořit ucelenou představu a pochopit vzájemné souvislosti. **Do jazyka českého tedy spadá návštěva obchodu, příprava jídla, skládání oblečení a jiné**, jen pro přiblížení:

Například: *co vše obsahuje a co vše může znamenat znak „ČAJ“:*

čaj v krabičce – jak ho kupujeme v obchodě,

čaj v sáčku – jak ho dáváme do hrnku,

čaj uvařený – jak ho pijeme...

jiný příklad:

př. *brambory* –

lze je koupit v obchodě i vykopat v zemi,

rozdílly – neloupané, loupané, vařené, bram. kaše, strouhané – bramborák.

Vše se snažíme demonstrovat názorným příkladem, veškeré znalosti se musí opírat o vlastní prožitek a zkušenost.

V devět začíná **hodinová svačinka**, která je rovněž, jako všechny denní úkony, **součástí výuky**. Každý zde má své místo a činnost, kterou pravidelně vykonává (příprava čaje, chystání hrníčků na stůl, příprava jídla, úklid nádobí). Pokoušíme se tak překonávat přirozenou pasivitu a přimět žáky k samostatné aktivitě. Tempo výuky se zrychluje – abych však přiblížila, o jak složitý proces se jedná, musím upozornit, že se pohybujeme na časové ose v řádu několika měsíců až let.

Po svačině následuje **matematika**. V matematice se M. se Z. snaží o základní počítání a o přiřazování reálného počtu předmětů k jejich numerické hodnotě.

E. sčítá, horní hranicí je prozatím číslo šest. Kromě jiného zařazujeme do matematiky i **úkoly na procvičování paměti, pozornosti a logického uvažování – je to různé třídění, skládání, doplňování, ...**

E. má matematiku rozšířenou ještě o hmatovou výchovu – učí se rozeznávat různé povrchy, tvary a obrázky, dále se učí pracovat s Braillovou tabulkou.

Následuje **výtvarná výchova, pracovní výchova, případně tělocvik**. Pracujeme s hlínou, stříháme, lepíme, navlékáme, šijeme. Učíme se uklízet a udržovat své okolí, žehlíme.

E. umí kotoul dopředu i dozadu, dokonce jezdíme společně na čtyřkolce, **zavedli jsme saunování, bazén a hipoterapii (jízdu na koni), zajistili jsme dětem masáže. Sánkujeme, chodíme na procházky městem**. Všechny tyto aktivity jsou samozřejmostí i při odpoledním zaměstnání. Nedílnou součástí výuky už se staly i různé **výlety a škola v přírodě**, kde se převážně snažíme pracovat s přírodními materiály a provozovat turistiku.

Naši žáci jsou vyučováni individuálně, každý má vytvořený svůj individuální plán. E. má navíc zařazeny předměty – Znakový jazyk, zde klademe důraz především na samostatné ukazování, přesnost a srozumitelnost prováděných znaků a rozšiřování aktivní slovní zásoby. Dalšími předměty jsou Základy společenských věd a Základy přírodovědných věd – zde se snažíme E. zprostředkovat představu o okolním světě (dovídá se např. z čeho jsou různá jídla a potraviny vyrobeny, kde a jak je získáme – koláč můžeme koupit nebo udělat – vyrábí se z mouky – ta z obilí – to roste na poli – vyrostle ze semínka...), samozřejmě vše probíhá v maximální míře názorným příkladem, rozšiřujeme tak i pasivní slovní zásobu.

Ještě bych ráda zmínila, že do **naší třídy patří i dívka, která k nám jezdí jednou za měsíc na týdenní pobyty z ústavu sociální péče pro mentálně postižené**. Mnohým se tohle může zdát krkolomné řešení, ne-li dokonce zbytečné. I tyto pobyty však mají svůj význam a mohou její život zlepšovat a zpestřovat. **Podařilo se nám např. prodloužit pracovní dobu v sedací poloze, spolupráci při výuce, zlepšit samostatnost při jídle a rozšířit poznání o okolním světě.**

Budou-li se vám zdát výsledky našeho úsilí nepatrné, uvědomte si, prosím, že ještě v nedávné době hluchoslepí děti končily výhradně v ústavech pro mentálně postižené, pasivní, bez možnosti aktivity, frustrované, ubližující samy sobě. Jsem přesvědčená, že jejich dnešní běžný den, jaký jste spolu se mnou právě prožili, má zcela jinou hodnotu.

Jsmo teprve na počátku cesty a já doufám, že se nám podaří s pomocí našich současných žáků najít do budoucna ty nejlepší způsoby, jak hluchoslepým lidem pomoci.

Děkuji za to E., M. a Z.